

Календари

Свещеният календар

или Ритуалният алманах

Свещеният календар на маите се нарича Ритуален алманах. Той е цикъл от 260 дни и има (все още) религиозно предназначение, използва се за гадаене и като главен ориентир в ритуалната дейност. На свой ред той се състои от два по-малки и взаимосвързани цикъла, единият от които обхваща 20 дни, всеки със собствено ръководно божество, а другият обхваща 13 числа. Всеки от двайсетте дни има собствено име, така че всеки ден от 20-дневния цикъл може да бъде обозначен както чрез цифра, така и чрез име. Например първият ден от цикъла се нарича Имиш, затова първият ден от цикъла се обозначава като 1 Имиш. Вторият ден от цикъла се нарича Ик и се обозначава като 2 Ик. Тринайсетият ден от цикъла се нарича Бен и се обозначава като 13 Бен. До 14-ия ден от цикъла, Иш, вече са използвани всички 13 числа, затова численият цикъл започва отново: 1 Иш. Така нататък, като всяко от 13-те числа се изрежда отново за останалите 20 дни. Но когато 20-те дни свършат с 7 Ахау и 20-дневният цикъл започне отново с Имиш, са използвани само 7 от 13 числа, така че обозначението на 21-ия ден от цикъла е 8 Имиш, 22-ия ден е 9 Ик и така нататък. 1 Имиш ще се появи отново едва на 26-ия ден и така ще завърши цикълът от 260 дни.

В цяла Централна Америка 13 и 20 са смятани за важни символични и ритуални числа. Една от причините за важността на 20 е, че числото е основа на бройната система на маите. Много са теориите, свързани с причините за значението на 260-дневния цикъл. Най-изтъкнатата сред тях е, че той се приближава до периода на развитие на човешкия ембрион, а 13 е важно число, защото е броят на 20-дневните цикли в периода на развитие

на ембриона. Възможно е също така да не става дума за нищо повече от броя на пермутациите на 13- и 20-дневните цикли, които придобиват значението си от друго място.

Друга възможност е 20-дневният цикъл да е свещен заради 20-те божества, всяко от които е свързано с конкретен ден. Тази практика малко се различава от английските названия на дните от седмицата, кръстени на старонорвежки божества. В случая с маите обаче „боговете“ вероятно са били по-близо до дома. Откъслечни данни сочат, че може да са били дори действителни хора, древни герои. Възможно е дори да са били „боговете“, придружаващи Кецалкоатъл.

Какъвто и да е произходът му, Свещеният календар в съчетание с календара на дългото броене е основата, върху която се изчислява времето на осъществяване на пророчеството.

Слънчевият календар

или Приблизителната година

Третият календарен цикъл, наричан и Приблизителната година, отговаря на 360-дневната слънчева година, но без да взема под внимание допълнителния ден през високосната година. Маите вероятно са знаели това, но тъй като дългото броене и Ритуалният календар са били основните им календари, фактът просто не е имал значение. Слънчевият календар обхваща 18 месеца с 20 дни всеки, както и допълнителен период от пет дни, за да се получат точно 365 дни. Всеки месец има име и на всеки от дните е приписано число. Първият ден от месеца е денят 0, наричан още ден на „сядането“. Например първият месец от календара на маите се нарича Поп, така че първият ден от Поп всъщност се изписва като „сядането на Поп“ – всъщност денят, в който дневното божество Поп

подема дейността си за този месец. Според философията на майте влиянието на всеки конкретен период от време започва преди действителното начало на периода от време и продължава и след привидния му край. Ето защо дваият ден от месец Поп се означава като 19 Поп, а през деня след него е сядането на бога на следващия месец Уо. После практиката продължава 20 дни до 19 Уо, а денят след него става ден на сядането на божеството на следващия месец Сип и така нататък през годината. На 360-ия ден, 19 Кумку, настъпва петдневният период, наречен Уайеб, смятан за особено неблагоприятен.

Колело на календара – съотношение на календарите

Тъй като протича повече от един цикъл – числово-дневният цикъл на Ритуалния алманах и 365-дневният цикъл на слънчевия календар, – всеки отделен ден обикновено има две „дати: название според слънчевия календар и название според Ритуалния алманах. Началото на двата календара съвпада само веднъж на 52 години. Този период се нарича Колело на календара и е силно свещен. Краят на всеки цикъл от 52 години се отбелязва с ритуалите на новия огън. Каменната облицовка на пирамидите се обновява, като се добавя още един слой (това ни дава още един начин за датирание на пирамидите подобно на броенето на дървесните пръстени), къщите се събарят и се строят наново, осъществява се цялостно обновление на материалната култура. Периодът се възприема като време, когато умира старото и се преражда новото.

Ритуалният алманах има основополагаща роля в културата на всеки индиански народ от Централна Америка и от Мексико до пристигането на

испанските завоеватели. Той е най-старата открита част от календара и навлиза в употреба доста преди 500 г. пр.Хр. Названията и особеностите на различните части от календара също изглеждат доста еднакви в различните култури. Приблизителната слънчева година от 365 дни също е основна особеност на всички мексикански и централноамерикански култури и е доста древна. Първата е документирана поява е малко по-късна, но всяка предколумбова народностна група използва някакъв неин вариант. За разлика от Ритуалния алманах имената на месеците и в особеностите на слънчевия календар се различават съществено в различните култури. Днес е запазен в някои обитавани от май области в Мексико.

Ацтекският календарен камък

Други народи от Централна Америка също вярват в Големите цикли, тоест в слънцата. Това се отнася най-вече за ацтеките малко по-на север. Те са съхранили друг древен „документ“, свързан с периодите на „петте слънца“ – ацтекският календарен камък. Ацтеките имат същата космология като майте, както и сходни вярвания по отношение на цикличната същност на живота. На практика е сигурно, както видяхме, че вярванията и на ацтеките, и на майте произхождат от общ по-древен извор.

На Календарния камък най-отдалеченото във времето ацтекско слънце е представено от Окелотонатуих, бога ягуар: „През това слънце живеят великаните, създадени от боговете, но накрая те са нападнати и погълнати от ягуарите.“ Второто слънце се обозначава с главата на Ехекоатъл, бога на въздуха: „През този период човечеството е унищожено от силни ветрове и урагани, а хората са превърнати в маймуни.“ Символът на Третото слънце е глава, изобразяваща дъжд и небесен огън: „По време на това епично събитие всичко е унищожено от огнен дъжд от небето и от образуването на

лава. Всички домове са опожарени. Хората са превърнати в птици, за да оцелеят след катастрофата.“ Четвъртото слънце е обозначено с Чалчихутликуе, богинята на водата: „Гибелта иде под формата на проливни дъждове и потоп. Планините изчезват и хората са превърнати в риби.“

На Календарния камък символът на настоящата епоха, Петото слънце, е лицето на Тонатиух, слънчевото божество. То се появява заедно със символа оллин, представящ движението. Петото слънце е известно като Слънце на движението и се нарича така, защото в древните ацтекски текстове е казано: „Ще има движение на земята и от него всички ще загинем.“